

UTJECAJ TRANZICIJE NA STRUKTURU STANOVNIŠTVA GRADA ĐURĐEVCA

UVOD

Početkom devedesetih godina tranzicijskim su razdobljem u Republici Hrvatskoj započele promjene u svim sferama društva. Tranzicija se događa na gospodarskom, socijalnom, kulturnom, političkom i svim ostalim segmentima života. Jedan od pokazatelja navedenih promjena koje su se dogodile na području Grada Đurđevca, statistički su podaci iz Popisa stanovništva 2001. godine. Cilj ovog članka je da analizom i usporedbom podataka prikaže kako su se tranzicijski procesi odrazili na strukturu stanovništva Grada Đurđevca. Naglasak je na kretanju broja stanovnika, biološkoj, ekonomsko-socijalnoj i obrazovnoj strukturi stanovništva.

KRETANJE BROJA STANOVNIKA

Grad Đurđevac bilježi od 1910. sve do 1981. kontinuirani pad broja stanovnika, jedino u razdoblju od 1981. do 1991. godine bilježi neznatni porast od 0,1% (tab. 1). Najveće opadanje zabilježeno je u zadnjem međupopisnom razdoblju 1991.-2001. te u razdoblju od 1961.-1971. godine. Razlog velikog opadanja broja stanovnika 60-ih godina 20. stoljeća je nerazvijenost industrije u kojoj bi se mogla zaposliti brojna poslijeratna generacija. Razlog rekordno velikog smanjenja broja stanovnika u posljednjem međupopisnom razdoblju (1991.-2001.) je gubitak velikog broja radnih mjesta, negativni prirodni prirast i smanjenje imigracije kojom se nadoknađivao prirodni pad u prijašnjim razdobljima. Uzrok tako prikazanog pada broja stanovnika krije se i u novoj metodologiji popisa kojom oni koji izbjivaju duže od godinu dana nisu ubrojani u stalno stanovništvo (inozemstvo 134 osobe, drugi dijelovi Republike Hrvatske 95 osoba).

Promatrajući po naseljima, u posljednjem međupopisnom razdoblju samo naselje Budrovac bilježi porast broja stanovnika (+7). Po prvi puta nakon 1953. godine naselje Đurđevac bilježi pad od -229 stanovnika (tab. 2). Uzrok tome je gospodarsko nazadovanje, neotvaranje novih radnih mjesta za mlade ljude, negativno prirodno kretanje stanovništva i gubitak statusa upravno-političkog središta đurđevačke Podravine. Gubljenjem statusa upravno-političkog središta, Đurđevac gubi materijalnu moć i radna mjesta vezana uz takav status. Novim upravno-političkim ustrojem Grad Đurđevac ima ovlasti upravljanja za 9 naselja. Novim ustrojem se iz Đurđevca sele i rukovodeća mjesta raznih javnih ustanova što predstavlja besperspektivu i nemogućnost zapošljavanja kvalitetnog stručnog kadra koji je prisiljen tražiti posao u drugim sredinama. Najveći pad broja stanovnika (tab. 3) bilježe Suha Katalena (-23,9%), Čepelovac (17,9%), Severovci (16,6%) i Sveta Ana (16,3%). Opće kretanje stanovništva posljedica je prirodnog i mehaničkog kretanja stanovništva. Podaci o mehaničkom kretanju (migracijama) nisu do sada obrađeni, tako da možemo prikazati samo utjecaj prirodnog kretanja sta-

novništva na opće kretanje i biološku strukturu.

Prema podacima za razdoblje 1964.-1995. godine, područje Grada Đurđevca ima negativno prirodno kretanje stanovništva. U tom razdoblju svega u 6 godina ima više rođenih nego umrlih. Od 1984. godine natalitet naglo opada, s iznimkom 1990. kada raste. Od 1996. pa do 2001. godine na području Grada Đurđevca prirodno kretanje stanovništva iznosi -204 (tab. 4). Indikativan je veliki pad broja rođenih.

BIOLOŠKA STRUKTURA STANOVNIŠTVA

Broj mladog stanovništva smanjio se od 1991. godine za 356, odnosno, udio mladog stanovništva se u ukupnom smanjio s 26,4% na 24,1%. Stanovništvo zrele dobi, od 20 do 59 godina, ima najveći udio od 54,2% dok je čak 21,7% stanovništva starije od 60 godina. S obzirom na udio pojedinih dobnih skupina u ukupnom stanovništvu, prema svim međunarodnim kvalifikacijama stanovništvo Grada Đurđevca je demografski staro i spada u regresivni tip stanovništva. Prosječna starost u Gradu Đurđevcu iznosi 39,3 godina, u Koprivničko-križevačkoj županiji 39,7, a u Republici Hrvatskoj 39,3. Prosječna starost žena u Gradu Đurđevcu je 41,3, a muškaraca 37,1 godine. Opći koeficijent feminiteta za Grad Đurđevac iznosi 1094, a za Koprivničko-križevačku županiju 1070. Ženska populacija brojnija je u dobnom skupinama iznad 50 godina te od 5 do 14 godina (više rođene ženske djece) i 30-34 godine. Najveći manjak ženske populacije je u dobi od 35-39 godina (specifična stopa feminiteta 878) i u fertilnoj dobi od 20-29 godina (manjak od 58 žena, a u naselju Đurđevac -45). Sve će se to odraziti na broj sklopljenih brakova i natalitet u budućnosti. Razlog tome je jača emigracija ženske populacije. Usporedbom dobne strukture stanovništva Grada Đurđevca 1991. i 2001. godine (grafikon 2), vidljivo je starenje stanovništva. U svim dobnim kategorijama ispod 40 godina broj stanovnika se smanjio. Najviše je stanovnika u dobi od 40 do 50 godina (poslijeratna "baby boom" generacija).

EKONOMSKO-SOCIJALNA STRUKTURA STANOVNIŠTVA

Podaci o ekonomsko-socijalnoj strukturi stanovništva od bitne su važnosti za formuliranje politike i primjenu programa o punom i efikasnom korištenju ljudskih potencijala na nekom području. Gospodarska struktura nekog područja dolazi izravno do izražaja preko ekonomske strukture stanovništva. Promjene u ekonomskoj strukturi stanovništva sastavni su dio i bitno su određene procesima gospodarske tranzicije koje uzrokuju promjene u strukturi gospodarstva. Ekonomsku strukturu stanovništva možemo razmatrati u užem i širem smislu. Pod ekonomskom strukturom stanovništva u užem smislu podrazumijevamo strukturu stanovništva prema ekonomskoj aktivnosti, djelatnosti i zanimanju. Pod ekonomskom strukturom stanovništva u širem smislu podrazumijevamo navedena obilježja te sljedeća obilježja: položaj u zanimanju, sektor vlasništva, obilježja kućanstva, obrazovna obilježja stanovništva i sl..

Ekonomska aktivnost jest obavljanje nekog zanimanja radi stjecanja sredstava za život. S obzirom na to, razlikujemo ekonomski aktivno i neaktivno stanovništvo. Broj *aktivnog stanovništva* 2001. godine iznosi 3998 (45,1% ukupnog stanovništva) što predstavlja smanjenje od 11,1% u odnosu na 1991. godinu (tab. 5). U aktivno stanovništvo ubrojani su i nezaposleni (736). Stopa nezaposlenosti iznosi visokih 18%. Uzrok smanjenja broja aktivnog stanovništva je posljedica smanjenja radnog kontin-

genta stanovništva za 6% (nepovoljna dobno-spolna struktura), produženja školovanja (dobne skupine od 15 do 25 godina) te prijevremena umirovljenja uslijed smanjenja potražnje za radnom snagom. Prihode od rada ostvaruje 3055 osoba (34,4% stanovnika), a u Republici Hrvatskoj takve prihode ostvaruje 33,7% stanovnika.

U ekonomski neaktivno stanovništvo ubrajamo osobe s osobnim prihodom i uzdržavano stanovništvo. Osobe s osobnim prihodom obuhvaćaju umirovljenike, osobe koje primaju socijalnu pomoć ili ostvaruju prihode od imovine. Takvih je osoba 2180 (24% ukupnog stanovništva) na području Grada Đurđevca. Ukupno je prisutno 1795 umirovljenika (20,2% stanovništva), 232 osobe žive isključivo od socijalne naknade, a prihode isključivo od imovine ostvaruje 78 osoba. Bez ikakvih prihoda je ukupno 3106 osoba (35,0% stanovništva).

Uzdržavano stanovništvo obuhvaća sve osobe koje nemaju vlastitih prihoda, a uzdržavaju ih roditelji, rođaci ili druge osobe, a to su: djeca, kućanice, učenici i redoviti studenti, nesposobni za rad i sl. Takvih osoba je 2001. godine zabilježeno 2684 (30,3% ukupnog stanovništva). Njihov broj u proteklom se desetljeću smanjio za 23,6%. Razlog tome je sve manji broj rođene djece, emigracija mladog stanovništva i povećanje aktivnosti žena.

Udio aktivnog poljoprivrednog stanovništva u ukupnom aktivnom gotovo se prepolovio, s 30,6% pao je na 16%. Razlog tako velikog pada je nepovoljna dobna struktura aktivnog poljoprivrednog stanovništva koje odlazi u mirovinu. Drugi razlog je korištenje raznih socijalnih primanja uslijed malih prihoda od poljoprivrede (npr. prijava na Zavod za zapošljavanje). Ukupno je 480 individualnih poljoprivrednika.

Usporedno s promjenama koje su nastale u strukturi stanovništva prema ekonomskoj strukturi i djelatnosti, nastale su i promjene u strukturi stanovništva prema *obrazovnim karakteristikama*. Osnovna su obrazovna obilježja pismenost i školska sprema. Pismenost predstavlja početni oblik obrazovanja stanovništva i pretpostavka je daljnjeg školovanja. Godine 2001. zabilježeno je na području Grada Đurđevca ukupno 113 nepismenih osoba što predstavlja 1,43% stanovništva starijeg od 10 godina. To je iznad prosječne nepismenosti u Koprivničko-križevačkoj županiji koji iznosi 1,38%. Žensko stanovništvo obuhvaća 65% nepismenih osoba (1,78% ženske populacije). Posebno je zabrinjavajuće što je 46% nepismenih mlađe od 35 godina (najviše nepismenih, čak 16 je u dobnoj skupini od 20 do 24 godine. Tu se radi većinom o stanovnicima prigradskog naselja Stiska.

Usporedbom obrazovne strukture 1991. i 2001. godine, vidljive su znatne promjene. Povećao se udio stanovništva sa završenom srednjom školom, višom i visokom stručnom spremom te s 3 razreda osnovne škole. Razlog povećanja broja stanovnika sa završena 3 razreda osnovne škole je tehničke prirode jer su u popisu 1991. godine stanovnici stariji od 15 godina obuhvaćeni podacima o završenoj školi, dok je 2001. godine tim pitanjem obuhvaćeno stanovništvo starije od 10 godina. Udio stanovništva sa završena do 3 razreda osnovne škole iznosi 9,2% što je puno više od županijskog (4,8%) i državnog prosjeka (4,5%). Godine 1991. najveći dio stanovnika (32%) imao je nezavršenu osnovnu školu (4 do 7 razreda) dok je 2001. godine najveći dio stanovnika imao završenu srednju školu (38,7%). Posljedica je to, prvenstveno, stupnja obuhvaćenosti mlađeg stanovništva osnovnim, srednjoškolskim i visokoškolskim obrazovanjem. Međutim, usporedbom s prosjekom Županije, drugim gradovima i državom udio je ispodprosječan. U Gradu Koprivnici i Republici Hrvatskoj udio stanovništva sa završenom srednjom školom iznosi 47%.

Udio stanovništva s višom školom povećao se s 3,5% na 4,2% što je mali postotak s obzirom na broj studenata koji su upisivali više škole. Visokoobrazovano stanovništvo kao pokretač razvoja nekog kra-

ja ima udio od samo 4,5% (1991. godine 2,7%), odnosno 325 popisanih stanovnika ima najviši stupanj obrazovanja. Njima treba pridodati 6 magistara i jednog doktora znanosti. Broj visokoobrazovanih stanovnika povećao se u desetogodišnjem razdoblju za 119, odnosno 57% što je ujedno i najveće uvećanje za neku obrazovnu skupinu. Udio ženske populacije u visokoobrazovanom stanovništvu iznosi 44%. Najveći potencijal predstavlja generacija rođena između 1972. i 1976. godine koja predstavlja čak 18% (59 stručnjaka svih profila) visokoobrazovanog stanovništva u Gradu. Međutim, većina ovih ljudi ima samo prijavljeno prebivalište na području Grada Đurđevca, a rade u Koprivnici, Bjelovaru i Zagrebu. Udio visokoobrazovanog stanovništva znatno zaostaje za prosjekom Republike Hrvatske (7,7%) ili, na primjer, za susjednim Gradom Koprivnicom (7,7%). Tako mali udio visokoobrazovanog stanovništva glavni je razlog sveukupnog zaostajanja ovog kraja u razvoju. Uzmemo li u obzir da većina mladih školovanih ljudi koji završavaju fakultete, ne nalazi posao u Đurđevcu, situacija postaje sve alarmantnija. Primjeri: na području đurđevačke Podravine u državnim institucijama ili lokalnoj samoupravi nije zaposlena nijedna stručno osposobljena osoba za obavljanje poslova u području ekologije i zaštite okoliša; u stručnim službama Grada Đurđevca također u posljednjih desetak godina nije zaposlen nijedan visokoobrazovan stručnjak nakon završetka školovanja. Godine 2001. školovalo se 1528 stanovnika (17,2% ukupnog stanovništva). Osnovnu školu pohađalo je 906, a srednju školu 308 učenika, stručni studij 91 student dok su na sveučilišnim studijima bila 204 studenta. U razvijenim europskim zemljama normalan je nastavak visokoobrazovnog studija u sklopu poslijediplomske nastave koju je s područja Grada Đurđevca 2001. godine pohađalo samo 13 postdiplomata (2 žene) dok s područja Grada Koprivnice broj postdiplomata iznosi 106. Ovaj broj ovisi i o vizijama i ambicijama lokalnih gospodarskih subjekata. Razvijanjem Koprivnice kao sveučilišnog središta (dodiplomska i poslijediplomska nastava), svakako će se poboljšati obrazovna struktura Grada Đurđevca.

S gospodarskog stajališta obrazovanje se razmatra u kontekstu nove filozofije ostvarivanja egzistencije pojedinca u tržišnom gospodarstvu. Sve je naglašeniji proces transformacije od pozicije pojedinca kao posloprimca komu radno mjesto osigurava poslodavac (poduzetnik ili javna uprava), u poziciju pri kojoj samostalno preuzima rizik za svoju egzistenciju. To je takozvana kultura preuzimanja rizika (risk taking culture) što se poistovjećuje sa stvaranjem malih i srednjih poduzeća i pozitivno se odražava na smanjenje nezaposlenosti. Da bi se to počelo ostvarivati, u Đurđevcu ne postoje ključni čimbenici: zadovoljavajuće obrazovanje, poticanje inovativnih djelatnosti, formiranje konkurentno sposobnih poduzeća te nema povoljnih uvjeta zapošljavanja u sektoru usluga. Da bi se počeli ostvarivati navedeni uvjeti, potrebno je u javnom sektoru u Gradu Đurđevcu omogućiti zapošljavanje mladih i kreativnih visokoobrazovanih ljudi.

Današnje institucionalno obrazovanje nedovoljno je za posao, odnosno mladi ljudi završavaju škole, a da nisu dobili odgovarajuću kvalifikaciju. Prema OECA-u četiri vrste znanja igraju važnu ulogu u organiziranom gospodarstvu: *Know what* (znati što)? Odnosi se na činjenično stanje, *Know why* (znati zašto)? Odnosi se na znanstvene spoznaje koje počivaju na prirodnim zakonima, *Know how* (znati kako)? Odnosi se na kvalifikacije ili sposobnost da se nešto zna učiniti, *Know who* (znati tko)? Obuhvaća informacije o tome tko zna nešto o nečemu određenom, kako što napraviti. Razvoj tih četiriju vrsta znanja napreduje tolikom brzinom da je danas učenje proces koji traje cijeli život. U Gradu Đurđevcu ne postoji obrazovna ustanova (bilo je nekoliko privatnih) koja bi omogućavala permanentno obrazovanje odraslih osoba koje su završile redovite obrazovne procese. Najveća potreba je, svakako, za učenjem novih informatičkih i komunikacijskih vještina te prekvalifikacijom neza-

poslenih. Kako je obrazovanje javno dobro, ono mora biti dostupno svima jednako i trebalo bi najvećim dijelom biti financirano od države kao i ostala infrastruktura. Tu treba biti uključen i trošak prekvalifikacija i dokvalifikacija, a ne samo sustav redovnog obrazovanja. Obrazovanje je osnovni pokretač razvoja i dok se na tom području ne učine značajni pomaci, Grad Đurđevac se neće razvijati.

ZAKLJUČAK

Gospodarska tranzicija odrazila se nepovoljno na kretanje broja stanovnika (povećanje emigracije i prirodnog pada stanovništva), povećanje broja neaktivnog stanovništva i stanovnika bez ikakvih prihoda unutar radnog kontingenta (povećanje broja prijevremenih umirovljenika i broja nezaposlenih), usitnjavanje zemljišta i napuštanje poljoprivrede kao zanimanja (poljoprivreda kao dodatni izvor prihoda). Kao posljedica tranzicije i već ranije započetih procesa, najveći nedostatak za razvoj Grada Đurđevca nepovoljna je obrazovna struktura stanovništva. Osnovni prioritet za razvoj Grada Đurđevca mora biti poboljšanje obrazovne strukture stanovništva. Da bi se potaklo poduzetništvo i poboljšala obrazovna struktura stanovnika, Grad Đurđevac bi trebao osigurati prostor (prenamjenom nekog od brojnih praznih neiskorištenih prostora) za osnivanje edukativno-poduzetničkog centra koji bi postao jezgra budućeg razvoja Grada.

Godina	Broj stanovnika	Lančani indeks	Razlika		Prosječna godišnja promjena	
			apsolutna	u %	apsolutna	u %
1948.	10519					
1953.	10272	97.65	-247	-2.35	-49.40	-0.47
1961.	10034	97.68	-238	-2.32	-23.80	-0.23
1971.	9586	95.54	-448	-4.46	-44.80	-0.45
1981.	9421	98.28	-165	-1.72	-16.50	-0.17
1991.	9430	100.10	9	0.10	0.90	0.01
2001.	8862	93.98	-568	-6.02	-56.80	-0.60

Tablica 1. Kretanje broja stanovnika u Gradu Đurđevcu (1948.-2001.)

Izvori: Korenčić, M. (1979.): *Naselja i stanovništvo SR Hrvatske 1857.-1971.*, Djela JAZU, Knjiga 54, Zagreb; *Popis stanovništva 1981.*, Stanovništvo po naseljima, općinama i zajednicama općina. Dokumentacija 553, RZSSRH, Zagreb, 1984.; *Popis stanovništva 1991.*, Dokumentacija 881, RZSRH, Zagreb, 1992.; *Popis stanovništva 2001.*, www.dzs.hr

Godina	Broj stanovnika	Lančani indeks	Razlika		Prosječna godišnja promjena	
			apsolutna	u %	apsolutna	u %
1948.	5898					
1953.	5742	97.36	-156	-2.64	-31.20	-0.53
1961.	5761	100.33	19	0.33	1.90	0.03
1971.	5874	101.96	113	1.96	11.30	0.20
1981.	6358	108.24	484	8.24	48.40	0.82
1991.	6845	107.66	487	7.66	48.70	0.77
2001.	6616	96.65	-229	-3.35	-22.90	-0.33

Tablica 2. Kretanje broja stanovnika u naselju Đurđevac (1948.-2001.)

Izvori: tablica 1.

	broj stanovnika			2001./1948.	2001./1991.
	1948.	1991.	2001.	(%)	(%)
Budrovac	841	437	444	-47,2	1,6
Čepelovac	795	462	379	-52,3	-17,9
Đurđevac	5.898	6.845	6.616	12,2	-3,3
Grkine	200	161	158	-21,0	-1,8
Mičetinac	417	274	240	-42,4	-12,4
Severovci	356	204	170	-52,2	-16,6
Sirova Katalena	826	405	355	-57,0	-12,3
Suha Katalena	948	489	372	-60,8	-23,9
Sveta Ana	238	153	128	-46,2	-16,3
Grad Đurđevac	10.519	9.430	8.862	-15,8	-6,0

Tablica 3. Kretanje broja stanovnika po naseljima (1948.-2001.)

Izvori: tablica 1.

	Godina						Ukupno
	1996.	1997.	1998.	1999.	2000.	2001.	
Broj rođenih	115	104	99	93	95	78	584
Broj umrlih	162	146	125	125	130	100	788
Prirodno kretanje	- 47	- 42	- 26	- 32	-35	-22	-204

Tablica 4. Prirodno kretanje broja stanovnika na području Grada Đurđevca (1996.-2001.)

Izvori: Prirodno kretanje stanovništva po županijama, gradovima i općinama 1996.-2000.; Priopćenja DZS, Zagreb; Ured za statistiku; Prehodni podaci o prirodnom kretanju za 2001. godinu, Koprivnica

Stanovništvo prema ekonomskoj aktivnosti	1991.		2001.		2001./1991.
	broj	%	broj	%	
Aktivno	4.497	47,7	3.998	45,1	88,9
S osobnim prihodom	1.118	11,8	2.180	24,6	194,9
Uzdržavano	3.514	37,3	2.684	30,3	76,4
Aktivno poljoprivredno	1.380	14,6	643	7,2	46,6
Uzdržavano poljoprivredno	646	6,8	289	3,2	44,7
Ukupno poljoprivredno	2.026	21,5	932	10,5	46,0
Radni kontingent					
Žene 15-59					
Muški 15-65	5.930	62,9	5.578	62,9	94,0
Ukupno stanovnika	9.430	100,0	8.862	100,0	

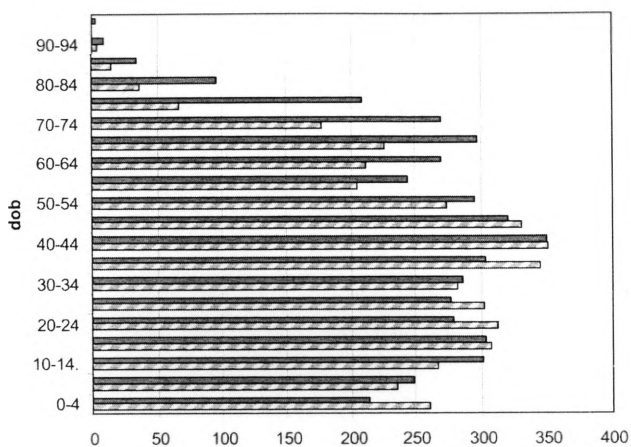
Tablica 5: Stanovništvo Grada Đurđevca prema ekonomskoj aktivnosti 1991. i 2001. godine

Izvori: Popis stanovništva 1991.; Poljoprivredno stanovništvo, prema aktivnosti i spolu po naseljima.; Dokumentacija 886, RZSRH, Zagreb, 1994.; Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2001.. <http://www.dzs.hr>

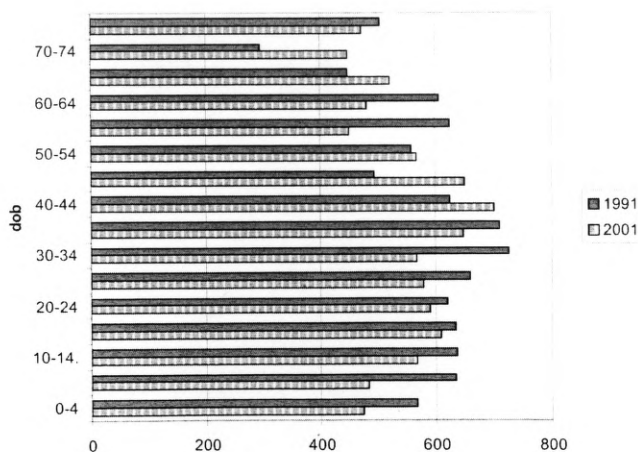
Grad Đurđevac	Svega	1	2	3	4	5	6	7	8
2001.	2.857	557	647	542	550	315	150	66	30
1991.	3.019	530	625	606	646	315	169	53	20
2001./1991.	94,6	105,0	103,5	89,4	85,1	100,0	88,7	124,5	150,0

Tablica 6: Broj kućanstava prema broju članova

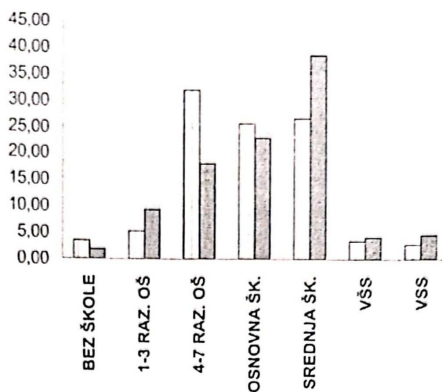
Izvor: Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2001. <http://www.dzs.hr>

Grafikon 1. Dobno-polna struktura u Gradu Đurđevcu 2001. godine

Grafikon 2. Usporedba dobne strukture 1991. i 2001. godine u Gradu Đurđevcu

Grafikon 3. Usporedba obrazovne strukture 1991. - 2001.

Literatura i izvori:

1. Korenčić, M. Naselja i stanovništvo SR Hrvatske 1857.-1971., Djela JAZU, Knjiga 54, Zagreb, 1979.
2. Popis stanovništva 1991.; Narodnosni sastav stanovništva Hrvatske po naseljima, Dokumentacija 881, RZSRH, Zagreb, 1992.
3. Popis stanovništva 1991.; Poljoprivredno stanovništvo, prema aktivnosti i spolu po naseljima, Dokumentacija 886, RZSRH, Zagreb, 1994.
4. Popis stanovništva 1991.; Stanovništvo prema spolu i starosti po naseljima, Dokumentacija 882, RZSRH, Zagreb, 1992.
5. Popis stanovništva, kućanstava i stanova 31. ožujka 2001., Prvi rezultati po naseljima, Statističko izvješće 1137, Zagreb, Svibanj 2001.
6. Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2001. <http://www.dzs.hr>
7. Prirodno kretanje stanovništva po županijama, gradovima i općinama 1996.-2000., Priopćenja DZS, Zagreb
8. Statistički ljetopis hrvatskih županija 1, Državni zavod za statistiku, Zagreb, 1993.
9. Ured za statistiku; Prethodni podaci o prirodnom kretanju za 2001. godinu, Koprivnica
10. Alica Wertheimer-Baletić; Stanovništvo i razvoj, Zagreb, 1999.